'תּוֹקְפוֹ שֶׁל בּוֹעַז עֲנִוְותָנוּתוֹ שֶׁל פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ', מעשהו הגדול של פלטי בְּרַאמַתַיִם – כפי שאמרנו, שלא קרב אל מיכל במשך שנים רבות, לעומת בועז שלא נתנסה אלא לילה אחד.

דברים נוספים בענין זה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב (משלי לא כט) 'רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה', 'רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל' זֶה יוֹסֵף וּבוֹעַז, שנתגברו על יצרם, 'וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה' זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ, שעלה עליהם בהתגברותו על יצרו, שהיה נסיונו גדול יותר. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב (שם ל) 'שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל', 'שֶׁקֶר הַחֵן' זֶה יוֹסֵף, 'וְהֶבֶל הַיֹּפִי' זֶה בּוֹעַז, שאף שעמדו בנסיונות גדולים, עדיין הם בבחינת שקר והבל לעומת דרגה גבוהה יותר, 'יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל' זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ, שנסיונו היה הגדול שבכולם, ואף על פי כן עמד בו מתוך יראת ה' שבו.

דרשות אחרות מפסוק זה: דָּבָר אַחֵר, 'שֶׁקֶר הַחֵן' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, 'וְהֶבֶל הַיֹּפִי' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, שאף שעסקו הרבה בתורה הרי זה שקר והבל לעומת דרגה גבוהה יותר, 'יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה, שבדור זה עסקו בתורה יותר מהם. דָּבָר אַחֵר, 'שֶׁקֶר הַחֵן' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ, 'וְהֶבֶל הַיֹּפִי' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה, 'יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל' זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי, שהיה גדול מהם, שאָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי, שֶׁהָיוּ שִׁשָּׁה תַּלְמִידִים מִתְכַּסִּין בְּטַלִּית [־בגד] אֶחָת מרוב עוניים, וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, ועמל בתורה מתוך דחק כזה לא היה בשאר הדורות, לפיכך דור זה גדול מכולם.

משנה

המשנה מוסיפה לעסוק בדיני המלך בהלויית קרוביו ובאבילותו עליהם: מֵת לוֹ למלך מֵת מקרוביו, אֵינוֹ יוֹצֵא מִפִּתְחוֹ פַּלְטְרִין [־ארמון] שֶׁלּוֹ ללוותו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רוֹצֶה המלך לָצֵאת אַחַר הַמִּיטָּה של המת וללוותו, יוֹצֵא, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד המלך שֶׁיָּצָא אַחַר מִיטָּתָן שֶׁל אַבְנֵר כשנהרג, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב' ג לא) 'וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּיטָּה', ומוכח שמלך יכול לצאת וללוות את המת. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יהודה, לֹא הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא כדי לְפַיֵּים אֶת הָעָם שלא יחשבו שדוד הוא שציוה להמיתו, ואין ללמוד מזה לענייננו. וּכְשֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ – ובאשר מאכילים אותו סעודת הבראה, כָּל הָעָם מְסוּבִּין עַל הָאֲרֶץ, כדין אבלים, לפי שהם מצטערים בצערו ומתאבלים באבילותו, וְהוּא מֵיסֵב בכבוד עַל הַדַּרְגָּשׁ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא השייכת למחלוקת רבי יהודה וחכמים שבמשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים בהלויית המת, לָצֵאת וללכת אַחַר הַמִּיטָּה, יוֹצְאוֹת אחר המיטה ואילו האנשים יוצאים לפניה, ומקום שנהגו לצאת לִפְנֵי הַמִּיטָּה, יוֹצְאוֹת כן והאנשים הולכים לאחר המיטה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם נָשִׁים לִפְנֵי הַמִּיטָּה יוֹצְאוֹת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד שֶׁיָּצָא אַחַר מִיטָּתוֹ שֶׁל אַבְנֵר, ואם נאמר שנשים (שמואל ב' ג לא) 'וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּיטָּה', ואם נאמר שנשים הולכות אחר המיטה, קשה, וכי דרכו של דוד להלך עם הנשים, ועל כרחך שנשים הולכות לפני המיטה ועל כן הלך דוד אחריה. אָמְרוּ לוֹ לרבי יהודה, אין להוכיח זאת מכאן, שכן לֹא הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא לְפַיֵּים אֶת הָעָם, שלא יחשבו שהוא זה שהלך אחר המיטה, אֶלָּא לְפַיֵּים אֶת הָעָם, שלא יחשבו שהוא זה ששלח להמית את אבנר, וְנִתְפַּיְּסוּ, שהכירו שאכן לא היתה הריגתו ממנו, והיה הפיוס על ידי שֶׁהָיָה דָּוִד יוֹצֵא מִבֵּין הָאֲנָשִׁים וְנִכְנָם לִבֵּין הַנָּשִׁים, וְיָצָא מִבֵּין הַנָּשִׁים וְנִכְנָם לְבֵין הָאֲנָשִׁים, וראו שהוא מיצר במות אבנר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג לז) 'וַיֵּדְעוּ כָּל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא הָיְתָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר'.

הגמרא מבארת פסוק נוסף באותו ענין: דִּכְתִיב רָקָא, מַאי דִּכְתִיב (שם ג לה) 'וַיָּבֹא כָּל הָעָם לְהַכְרוֹת אֶת דָּוִד', כְּתִיב 'לְהַכְרוֹת', מלשון הכרתה, כלומר שבאו להרגו, וְקָרֵינַן [־הקרי הוא] 'לְהַכְרוֹת', שבאו להאכילו סעודה, שֶׁמַּתְחִלָּה באו לְהַכְרוֹתוֹ על מות אבנר, שחשבו שהוא שלח להרגו, וּלְבַסּוֹף כשנתברר להם שאין הדבר כן, באו לְהַכְרוֹתוֹ – להאכילו סעודת הבראה.

הגמרא מביאה דברים נוספים בענין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אַבְנֵר שנהרג על ידי יואב, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְמֶחֱוֹת בְּשָׁאוּל בעת הריגת נוב עיר הכהנים, וְלֹא מִיחָה בידו, לפיכך נענש אף הוא. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לא משום כך נהרג, שהרי מִיחָה בשאול וְלֹא נֶעֱנָה. וּשְׁנֵיהֶן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שנאמר (שם ג לג־לד) 'וַיְקוֹנֵן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר וַיֹּאמַר הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא לַנְחֻשְׁתַּיִם הוּנָּשׁוּ, שלא היו קשורות וכבולות, שלא היה מונע בידך מלמחות ביד שאול לפי שאדם חשוב היית לו ויכולת למחות בו, ומעתה, מַאי טַעֲמָא לָא מַחֵית בשאול, ועל כן, מפני שלא מחית, כְּנָפוֹל לִפְנֵי בְּנֵי עַוְלָה נְפַלְתָּ, והרגוך. וּמַאן דְּאָמַר [־רבי יצחק] שמיחה וְלֹא נֶעֱנָה, מפרש שדוד אִיתְּמְהוֹיֵי מַתְמַהּ – תמה היה, הָכְמוֹת נָבָל יָמוּת אבנר, הרי יָדֶיךָ לֹא אֲסוּרוֹת היו, וְרַגְלֶיךָ לֹא לַנְחֻשְׁתַּיִם הוּנְּשׁוּ, שלא נהגו עצמך כאסיר וכאדם כבול שאינו יכול לעשות דבר, אלא מחית בשאול, ומעתה, מִכְּדֵי מַחּוֹיֵי מָחֵית – הרי מחית בשאול, מַאי טַעֲמָא כְּנָפוֹל לִפְנֵי בְּנֵי עַוְלָה נְפַלְתָּ שהרגוך.

מבררת הגמרא: לְמַאן דְּאָמַר שִׁמְיָה, מַאי טַעֲמָא אִיעַנַּשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן (ברבי) [בַּר] יִצְחָק, שֶׁשָּׁאָה [־שעיבב] מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה, על ידי שהמליך את איש בושת בן שאול.

שנינו במשנה: וּכְשֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ כוּ' מיסב על הדרגש.

מבררת הגמרא: מַאי דַּרְגָּשׁ, אָמַר עוּלָּא, עַרְסָא דִּנְדָא – מיטה המונחת בבית לשם מזל טוב. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְעוּלָּא, מִי אֵיכָּא מִידֵּי – האם יתכן כן דְּעַד הָאִידָּנָא לָא אוֹתְבִינֵיהּ וְהָשְׁתָּא מוֹתְבִינַן לֵיהּ – שעד עתה לא ישב על מיטה זו, שעשויה לשם נוי וניחוש בלבד, ועתה יש להושיבו עליה, כלומר, מדוע יושיבוהו דווקא עליה בעוד שאין רגילים לישב עליה כלל, ומדוע בהיותו אבל יש לכבדו באופן זה דווקא, שלא כפי שמכבדים אותו תמיד. רבא דוחה את תמיהתם, ואומר שיש לשאול על דברי עולא באופן אחר: מַתְקִיף לָהּ רָבָא, מַאי קוּשְׁיָא על עולא, דִּילְמָא מִידֵּי דַּהֲוָה אַאֵכִילָה וּשְׁתִיָה – שמא עושים כאן כפי שנוהגים לגבי אכילה ושתיה בסעודת הבראה, דְּעַד הָאִידָּנָא לָא אֲכִילְנִיהּ וְלָא אַשְׁקִינְיהּ – שעד עתה לא האכלנוהו ולא השקינוהו משל אחרים, ואילו הָשְׁתָּא קָא מוֹכְלִנַן לֵיהּ וְקָא מַשְׁקִינַן לֵיהּ – עתה אנו מאכילים ומשקים אותו משל אחרים, כנהוג בסעודת הבראה, ושמא גם לענין בגודו נוהגים עתה מה שאין נוהגים תמיד ומושיבים אותו על מיטה זו אף שאין מושיבים אותו עליה תמיד. אֶלָּא אִי קַשְׁיָא על עולא, הָא קַשְׁיָא – זה מה שקשה, ששנינו בברייתא לגבי חובת האבל לכפות את המיטות שיש לו בבית, דַּרְגָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ ולהופכו על פניו, אֶלָּא זוֹקְפוֹ על דופנו כשארוכותיו למעלה, וְאִי קָלָקָא דַּעְתָּךְ לומר שדרגש הוא עַרְסָא דִּנְדָא, אֲמַאי אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ, וְהָתְנֵיָא שֶׁהַכּוֹפֶה אֶת מִטָּתוֹ, לֹא מִטָּתוֹ כִּלְבַד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל מִטּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה, ולמה לא יכפו גם את המיטה העשויה למזל, ועל כרחך שדרגש הפטור מכפיית המיטה אינו המיטה העשויה למזל, שאותה באמת יש לכפות ככל המיטות שבבית. הגמרא דוחה את תמיהת רבא, ואומרת שיש לשאול על דברי עולא באופן אחר: מַאי קוּשְׁיָא, דִּילְמָא מִידֵּי דַּהֲוָה – שמא דינה של מיטה זו שוה למה ששנינו אַמִּטָּה – אודות מיטה הַמְיוּחֶדֶת לְהניח עליה כֵּלִים ולא לשינה, דְּקָתָנֵי בברייתא, אִם הָיְתָה מְיוּחֶדֶת לְכֵלִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתָהּ, ובדומה לכך ערסא דגדא שאין צריך לכפותה, לפי שאינה עשויה לשינה, ועל כן אפשר שזהו דרגש. אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא, ששנינו בברייתא על דברי חכמים האומרים שדרגש אין צריך לכפותו אלא זוקפו, רָבָן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַדַּרְגָּשׁ דינו שהאבל מַתִּיר את הקַרְבִּיטִין – הלולאות שבו, וְהוּא [המשכב שעליו שוכבים, הקשור בהן] נוֹפֵל מֵאֵילָיו ממסגרת העץ

המשך בעמוד פז

שבו, והרי זה ככפיית המיטה. ומעתה קשה, **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** דרגש הוא **עַרְבָא דְּגַבָּא, קַרְבִיטִין מִי אִית לֵיהּ** – האם יש לו לולאות, הלא הוא עשוי כשאר מיטות, שאין להן קרביטין, ועל כרחך שאין זה דרגש. **אֶלָּא כִּי אֲתָא** – כשבא **רָבִין** מארץ ישראל לבבל, **אֲמַר, אֲמַר לְהוּא מֵרַבָּנָן** [ר'אותו חכם] **וְרַב תַּחֲלִיפָא שְׁמֵיהּ** [ר'שמו], **דַּהֲוָה שָׁכְיֵחַ בְּשׁוּקָא דְּנִילְדָּאֵי** – שהיה מצוי הרבה בשוק הרצענין העוסקים בעורות, **וַאֲמַר לֵיהּ, מַאי דַּרְגָּשׁ, עַרְבָא דְּצַלָּא** – מיטה של עור מתוח הקשור בארוכות המיטה, שתולים רצועות בשפתו, וכשרוצים להציעו במיטה, קושרים אותו בארוכות המיטה על ידי לולאות, וכשמתירים אותן נופל. ודין הכפייה בה שונה, כיון שדרכה שלא היו רגליה עולות מעליה גם בלפי מעלה, ואם יכפו אותה יהיה העור מונח על הארץ ויתקלקל מלחלוח הקרקע, ובזה נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, שלתנא קמא זוקפה על דפנותיה, ואילו רבן שמעון בן גמליאל אומר שמתיר את הלולאות והעור נופל מאליו.

הגמרא מבארת במה שונה דרגש מכל מיטה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דַּרְגָּשׁ**

דרכו היא שסֵּירוּגוֹ [־קשירתו] במסגרת המיטה, נעשה מִתּוֹכוֹ, שיש נקבים בארוכות המיטה ותוחבים בהם את ראשי הרצועות התלויים בעור, וקושרים אותן בקשר עניבה, ואילו מִטָּה דרכה היא שסֵּירוּגָהּ נעשה מֵעַל גַּבָּהּ של מסגרת העץ, דהיינו שכורך את החבלים סביב הארוכות.

הגמרא מקשה ממשנה על מה שאמר רבי יוחנן שמיטה סירוגה מעל גבה: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, שנינו במסכת כלים (פט״ז מ״א), כְּלֵי עֵץ מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טוּמְאָה, הַמִּטָּה, וְהָעֲרִיסָה של תינוק, מקבלים טומאה מִשֶּׁיִּשּׁוּפֵם – משישפשפם, את ארוכות המיטה, בְּעוֹר הַגָּג כדי להחליקן ולייפותן, שאז הוא גמר מלאכתן. וקשה, וְאִי [־ואם] מִטָּה מְסוֹרֶגֶת (היא) מֵעַל גַּבָּהּ, כמו שאמר רבי יוחנן, ונמצא שארוכות המיטה מכוסות בחבלים הכרוכים עליהן, לָמָּה לִי שֶׁיַּפָּת [־שפשוף] עוֹר הַגָּג כיון שאינן נראים ואין יופיי ניכר.

הגמרא חוזרת בה ומפרשת את ההבדל בין מיטה לדרגש באופן אחר: אֶלָּא הָא וְהָא – זה וזה, בין מיטה ובין דרגש, סירוגו של כל אחד מהם הוא מִתּוֹכוֹ, דרך הנקבים שבארוכות המיטה, ולכן שייך במיטה שפשוף ליפות את ארוכות המיטה שהן מגולות ונראות, אלא שבמִּטָּה אֲעוֹלֵי וַאֲפוֹקֵי – מכניסים ומוציאים את חבליה בְּבִיזְיוֹנֵי – בנקבים שבארוכות, ואילו בְּדַרְגָּשׂ אֲעוֹלֵי וַאֲפוֹקֵי – מכניסים ומוציאים את ראשי הרצועות התלויות בשפת העור, בַּאֲבַקְתָּא – בלולאות התלויות בנקבי הארוכות, ואין הרצועות נכנסות לתוך ארוכות המיטה אלא הלולאות הן הנכנסות בהן, ובלולאות אלו נכנסות הרצועות ונקשרות.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שמתיר את לולאות הדרגש והוא נופל מאליו.

דין נוסף אודות כפיית המיטה לאבל: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַבִּי, מִטָּה שֶׁנַּקְלְיטֶיהָ – שני העצים שמשני צידיה שמניחים עליהם את הכילה, יוֹצְאִין מן המיטה, שהם מחוברים אליה, ובגללם אין יכול לכפותה, וְזוֹקְפָהּ על ראשה או על מרגלותיה, כשארוכותיה כלפי מעלה, וְיֵיוֹ בכך.

משנה

המשנה מבארת עוד מדיני המלך וזכויותיו במלחמות ובנכסי אחרים: וּמוֹצִיא המלך את העם לְהִלָּחֵם מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת – מלחמה שאין חייבים בה, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד שהרשוהו על כך. וּפוֹרֵץ המלך גדרות של אנשים אחרים בכדי לַעֲשׂוֹת לוֹ בתוך רשותם דֶּרֶךְ ושביל לשדהו ולכרמו, וְאֵין אדם מְמַחֶה – מוחה בְּיָדוֹ, כי זכותו היא. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לוֹ שִׁיעוּר לרוחבו, ולפיכך הוא יכול ליטול מהם דרך בכל רוחב שירצה. וּבעת כיבוש מלחמה, כָּל הָעָם בּוֹזְזִין את נכסי אויביהם, וְנוֹתְנִין לוֹ מה שבזזו, וְהוּא נוֹשֵׂל את החֵלֶק היפה בָּרֹאשׁ ונוטל ממנו מחצה, ורק לאחר מכן נוטלים הם.

גמרא

שנינו במשנה, ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד. הגמרא דנה מדוע חזרה המשנה על דין זה, אחר שכבר הובא בראש המסכת. שואלת הגמרא: תַּנְיָא חָדָא וְתַנְיָא – כבר שנינו פעם אחת, לעיל (ב.), אֵין מוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, ומדוע חזרה המשנה על דין זה שוב. מתרצת הגמרא: אֲיִירֵי דְּתָנָא כָּל מִילֵּי דְּמֶלֶךְ – אגב כך ששנה התנא במשנה את כל דיני המלך, תָּנָא נָמֵי – שנה שוב דין זה שמּוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת על פי בית דין של שבעים ואחד, השייך גם הוא לדיני המלך.

הגמרא דנה אודות זכויות המלך בעמו: בספר שמואל (שמואל א׳ ח יא-יז) נאמר שכאשר ביקשו ישראל עליהם מלך, אמר להם שמואל את הדברים שעשוי המלך לעשות להם. וכך נאמר שם: וַיֹּאמֶר זֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם אֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכְּבֹתָו וּבְפָרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ, וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ, וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאֹפוֹת, וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח וְנָתַן לַעֲבָדָיו, וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֵׂר וְנָתַן לְסָרִיסָיו וְלַעֲבָדָיו, וְאֶת עַבְדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמֹרֵיכֶם יִקַּח וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ, צֹאנְכֶם יַעְשֵׂר וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים.

הגמרא דנה אם פסוקים אלו, הנקראים 'פרשת המלך' הלכה הם: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ זו שבספר שמואל, מֶלֶךְ מוּתָּר בּוֹ. רַב אָמַר, לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּים עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לשיטתו כִּי שָׁלַשׁ מִצּוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לְאָרֶץ, שבבולן נאמר לשון ירושה וישיבה, דהיינו אחר שיבואו לארץ וישבו בה, הָאַחַת, לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וְהַשְּׁנִיָּה, לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וְהַשְּׁלִישִׁית, לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה [־בית המקדש], ונמצא שכששאלו משמואל מלך, יפה שאלו, שהלא מצוה היא עליהם, ולכן אמר להם שמואל דברים אלו לאיים עליהם שתהא עליהם אימת המלך. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ של 'שום תשים עליך למלוכה', אֶלָּא כְּנֶגֶד תַּרְעוֹמְתָּן ותלונותיהם, שגלוי וידוע לפני הקב״ה שסופם להתרעם ולהתלונן על כך שאין להם מלך ושהם חפצים להיות ככל הגויים שיש להם מלך, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז יד-טו) 'כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלוֹקֶיךָ נֹתֵן לָךְ וירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ' וְגוֹ' כְּבָר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי, שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ', אבל אין מצוה בדבר כלל, ולא נצטוו אלא בשתי המצוות האחרות בלבד.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת אודות בקשת המלך: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר של שמואל, כַּהוֹגֵן [־כראוי וכנכון] שָׁאֲלוּ, כאשר ביקשו עליהם מלך, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל־א ח ו) 'וַתְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ', דהיינו לשפוט ולרדות את הסרבנים שבעם, אֲבָל עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁבְּחֵן, קִלְקְלוּ בשאלתם, שביקשוהו בכדי שילחם מלחמותיהם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח כ) 'וְהָיִינוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵנוּ', ושלא כהוגן היא שאלה זו, שלא בטחו בקב״ה.

הגמרא מביאה ברייתא אודות שלושת המצוות האמורות שנצטוו בהן בכניסתם לארץ וסדר קיומן: תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ מִצּוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לקיימן כְּבִכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, האחת, לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וְהַשְּׁנִיָּה, לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וְהַשְּׁלִישִׁית, לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה [־בית המקדש]. וְאִינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן נצטוו לקיימה תְּחִילָּה, קודם למצוות האחרות. כְּשֶׁהוּא [־כשהפסוק] אוֹמֵר (שמות יז טז) 'כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לה׳ בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר', הֲוֵי אוֹמֵר שעליהם לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ תְּחִילָּה, ומשום שאין הכוונה בִּכְפָא, הנאמר בפסוק, אֶלָּא לְמֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א׳ כט כג) 'וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳ לְמֶלֶךְ', ומכאן שאחר שישב מלך על כסאו, תיעשה מלחמה בעמלק. וַעֲדַיִין אֲנִי יוֹדֵעַ אם אחר שהעמידו להם מלך, עליהם לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה תְּחִלָּה אוֹ שעליהם לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה, כְּשֶׁהוּא [־כשהפסוק] אוֹמֵר (דברים יב י-יא) 'וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אוֹיְבֵיכֶם וגו' מִסָּבִיב וישַׁבְתֶּם בֶּטַח, וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹקֵיכֶם בּוֹ וגו', שנזכר בנין בית המקדש אחר שנחו ממלחמותיהם, הֲוֵי אוֹמֵר שעליהם לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא [־הפסוק] אוֹמֵר (שמואל ב׳ ז א) 'וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּבֵיתוֹ וַה׳ הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו, וּכְתִיב – ונאמר שם בסמוך

המשך בעמוד לג

(שם ז ב) **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ** אֶל **נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים** וגו' **וַאֲרוֹן** הָאֱלֹקִים **יֹשֵׁב** בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה', נמצא שכאשר נח ממלחמותיו אז החל לעסוק בבנין בית המקדש, והרי זו ראיה נוספת שמלחמת עמלק קודמת לבנין בית המקדש.

הגמרא מביאה את השינויים שהיו במלכותו של שלמה: **אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **בַּתְּחִילָה**, קודם שנשא נשים נכריות, **מָלַךְ שְׁלֹמֹה** אפילו **עַל הָעֶלְיוֹנִים** – צבא מעלה שבשמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים־א כט כג) **'וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ', וּלְבַסּוֹף**, אחר שנשא אותן, **מָלַךְ עַל הַתַּחְתּוֹנִים** בלבד, דהיינו רק בארץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** עליו (מלכים־א ה ד) **'כִּי הוּא רוֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה'**, ולא יותר, שאינו מולך עוד בשמים.

הגמרא מביאה מחלוקת בבוונת הפסוק שמלך 'מתפסח ועד עזה': נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** בפירוש הפסוק, **חַד אָמַר, תִּפְסַח** נמצאת **בְּסוֹף הָעוֹלָם** מצידו האחד, **וְעַזָּה** נמצאת **בְּסוֹף הָעוֹלָם** מצידו האחר, ונמצא שמלך על כל העולם, **וְחַד אָמַר, תִּפְסַח וְעַזָּה בְּהֵדֵי הֲדֵדֵי הֲווֹ יָתְבוּ** – היו יושבות יחדיו, סמוכות זו לזו, **וּכְשֵׁם שָׁמָלַךְ עַל תִּפְסַח וְעַל עַזָּה כָּךְ מָלַךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ**, וכך מתפרש הפסוק, 'כי הוא רודה בכל עבר הנהר כפי שהוא רודה מתפסח ועד עזה'.

הגמרא מביאה את המשך דברי ריש לקיש אודות מלכות שלמה: **וּלְבַסּוֹף, לֹא מָלַךְ** שלמה **אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל** בלבד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת א יב) **'אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל'** וגו', ולא על אומות העולם. **וּלְבַסּוֹף לֹא מָלַךְ** שלמה **אֶלָּא עַל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם** בלבד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת א א) **'דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם'. וּלְבַסּוֹף לֹא מָלַךְ** שלמה **אֶלָּא עַל מִטָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ג ז) **'הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה'** וגו', ומשמע שרק המיטה היא לשלמה. **וּלְבַסּוֹף**, כשהשליכו אשמדאי מכסאו, **לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל מַקְלוֹ**, שהוא לבדו נותר בידו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ב י) **'וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי**, שהוא מקלו, לדעה אחת להלן. הגמרא מביאה מחלוקת אודות הדבר שעליו אמר שלמה שהיה חלקו מכל עמלו: נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** בפירוש הפסוק, **חַד אָמַר, הכוונה לְמַקְלוֹ שנותר לו מכל עמלו, וְחַד אָמַר, הכוונה לִנְוִתְדוֹ** – בגדו, שהוא זה שנותר לו.

הגמרא מביאה מחלוקת אודות שיבת שלמה למלכותו. מבררת הגמרא: **הֲדַר אוֹ לָא הֲדַר** – חזר שלמה למלכותו אחר שנדחה ממנה או לא חזר. נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** בדבר, **חַד אָמַר, הֲדַר** – חזר שלמה למלכותו, **וְחַד אָמַר, לָא הֲדַר** – לא חזר שלמה עוד למלכותו. מפרשת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר** – זה שאמר **לָא הֲדַר** – שלא חזר שלמה למלכותו, סובר שהיה מתחילה **מֶלֶךְ** ולאחר מכן **הֵרִיוֹט**, ככל אדם, **וּמַאן דְּאָמַר** – וזה שאמר **הֲדַר** – חזר שלמה למלכותו, לדעתו היה שלמה **מֶלֶךְ** ולאחר מכן **הֵרִיוֹט** ושוב חזר להיות **מֶלֶךְ**.

שנינו במשנה שהמלך **פּוֹרֵץ** גדרותיהם של נכסי אחרים בשביל **לַעֲשׂוֹת** לו **דֶּרֶךְ** ואין ממחה בידו, דרך המלך אין לו שיעור, וכל העם בווזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש.

הגמרא מפרשת את הדין האמור במשנה שהמלך נוטל חלק בראש הביזה: **תָּנוּ רַבָּנָן, אוֹצָרוֹת מְלָכִים** שהגיעו לידי ישראל במלחמותיהם, ניתנים **לַמֶּלֶךְ, וְשָׁאר הביזה שֶׁבְּווֹזִין** מן האויבים, דינה שינתן ממנה **מֻחֲצָה לַמֶּלֶךְ וּמֻחֲצָה לָעָם.**

הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, וְאָמְרִי לַהּ** – ויש אומרים שאמר זאת **לְרַב אָחָא, בְּשִׁלְמָא** – מובן הוא דבר זה שאמרה הברייתא **שְׁאוֹצָרוֹת מְלָכִים** ניתנים **לַמֶּלֶךְ**, שכן הוא **אוֹרְחָא דְּמִלְתָא** – דרכו של דבר, דהיינו שכן ראוי להיות שינתנו למלך, משום שאוצרות מלכים הם, **אֶלָּא** מה שאמרה **שְׁאָר בִּיזָה שֶׁבְּווֹזִין** גם היא ניתנת **מֻחֲצָה לַמֶּלֶךְ וּמֻחֲצָה לָעָם, מְנָלָן** – מה מקור הדבר. השיב לו רב דימי, ויש אומרים רב אחא, **דִּכְתִיב** – שנאמר בפסוק (דברי־הימים א' כט כב) אודות משיחת שלמה למלך,